

Itt a farsang – áll a bál

Karnevályok Európában

Annak, aki a farsangi kultúrkör kutatására adja a fejét, előbb-utóbb felfedezi, hogy a nagy múltú karnevályok – legalábbis Európában – ott alakultak ki, ahol nagyszámú és gazdag polgárság élt. (Elnvezését az ókori Rómában arról a hajót ábrázoló szekérről – latinul carrus navalis – kapta, amelyet az álarcos tömeg vidám dalokat énekelve vontatott végig az utcákon.) Az öreg kontinens középső és keleti részén többnyire csak lényegesen kisebb – igaz: legalább annyira érdekes és színes – farsangi forgatagokra, bálokra futotta. Olyan általános és túláradó télűző népiünnepélyekre, amilyenek a karnevályok, sem pénz, sem igény, ahogyan sokszor hangulat és béke sem volt.

A *velencei*, nemcsak a világszerte legismertebb európai farsangi látványosság, hanem jószerével földrészünk egyetlen általánosan ismert karneválja. Ahhoz, hogy a legrégebb kétség sem fér, hiszen első írásos nyoma 1094-ből, a szörnyen gazdag tengeri kereskedőhatalom, a velencei városállam első fénykorából, Vitale Falier dózsésége idejéből maradt fenn. Népszerűsége olyan nagy volt, hogy az arisztokrácia színe-virága minden évben megjelent a karneválon. A legkülönbözőbb országok hercegi és grófi családjai, sőt időnként még a koronás fők is alaposan kihasználták a díszes maszkok adta lehetőségét. Rangrejtve az álarcban és jelmezekben maguk is elvegyülhettek az önfeledten s látványosan ünneplő tömegben.

Hihetetlen, hogy még ez a valóban sok-sok évszázados – a *Napoleon* általi betiltást túlélte – hagyomány is elsovadhat. Pedig miután *Victor Emanuel* egyesült itáliai királysága létrejött ez lett az osztályrésze. Csak 1979-ben döntöttek arról, hogy felelevenítik. Csaknem egy évtized szívós, összehangolt és minőségi idegenforgalmi munkája elég volt arra, hogy a lagúnák városának legfontosabb rendezvénye visszaszerezze a régi fényét. A Szent Márk téren és a Canal Grande mentén zajló álarcos-jelmezes mulatságok csúcspontja évről-évre „az angyal repülése”, amelynek során egy mennybéli szárnyasnak öltözött híresség drótkötél segítségével a Campanile toronyból az ünnepre gyűlő tömeg közé siklik, miközben árad rá és alá a sok színes konfetti s örömteli fanfárzene szól.

Azt, hogy a trónurak sem örülhettek mindig maradéktalanul a farsangi álarcoknak, legjobban a *bázei karnevál* története példázza. A gazdag svájci protestáns polgárvárosban 1376-ban épp a karnevál idején tört ki ugyanis az osztrák megszállók elleni felkelés. Ennek során a maszkabálra gyülekező tömeg megostromolta a városi tanács épületét, hogy erőhatalommal kényszerítse demokratikus engedményekre a távoli kormány és a közeli hatalmasságok képviselőit. Szó se róla! A behatolóknak nemigen kellett tartaniuk a könnyű beazonosítástól, s ez bizo-

nyára megsokszorozta az elszántságukat. A hagyományosan a hamvazószerdát követő hétfőn kezdődő háromnapos bázei karnevált ezért minden évben az említett szabadságmozgalomról szóló megemlékezés is kíséri. Az egykori maszkás felvonulók kerítik hatalmukba a várost, s jelképesen a városházát is. Fúvószenekarok vonulnak a belváros valamennyi utcáján a jó előre megszabott rendben. Szemtanúk visszaemlékezése szerint ilyenkor: „megszámlálhatatlanul sok férfi-, női- és gyermekzenekarok többnyire német népviseletben járják végig Bazel kis- és nagy utcáit. Fúvósok, dobosok, akik igen hangos zenével, de németes rendben, fegyelmezetten és katonásan vonultak, elkápráztatva a nagyszámban összesereglett helyi és külföldi közönséget”. A hazai és vendégréasztvevők a különböző s folyamatos napközi vonulások „kipihenéseként” késő délutántól másnap pirkadatig utcabálokon táncolnak és iddoggálnak, más szóval: mulatnak.

A középkori Rajna-vidéken is a gazdag Hanzavárosokban alakult ki a karneváli hagyomány, hogy amikor a balti kereskedelemnek bealkonyult, s a helyi polgárság meggyengült, jóval visszafogottabb farsangi szokásoknak adja át a helyét. A már-már feledésbe merült népiünnepet a XIX. század elejének megindult új polgárosodás vette elő Kölnben a szellemi lomtárból. Az az egyesület, amely a *kölnei karnevált* rendezi – s amely az egykori rajnai karnevályok örökösének tekinti és hirdeti magát – 1823-ban alakult meg. Azóta – a világháborús évek kivételével – töretlen a rendezői kedv és az érdeklődés is. Ebben a városban egyébként a hamvazószerdát megelőző hétfő a karneváli felvonulás hagyományos időpontja, s állítólag közel tízezen vonulnak ilyenkor a menetben. (Legutóbb csak felvonuló menetzenekarból 220-at számoltak össze.) A rendezvény igazi idegenforgalmi vonzerőt jelent: az utóbbi években már közel egymillió látogatottsággal büszkélkedhetnek. Az említett maskarás felvonulás jelenti ugyan a fő attrakciót, de az egyhetes karneválon egymást érik a különféle kísérő rendezvények. Négy éve több mint negyven kisebb-nagyobb bál – köztük az úgyneve-

zett Boszorkányból – szerepelt az hétnapos kínálatban, amellyel alighanem jó eséllyel pályázhatnának az egy napra eső zárthelyi táncmulatság világcsúcstartója címre is.

A *nizzai karnevál* – Franciaország legnagyobb ilyen eseménye – az idén ünnepli 125. születésnapját. Ebben az évben a nizzai idegenforgalmi hivatal több mint 1,2 millió látogatót vár a francia Riviérán található városkába a két héten át tartó – a hagyomány szerint mindig a húshagyó kedddhez igazított eseményre. Az első nizzai karneválról 1294-ből maradtak fenn források, de itt az eddig ismertett európai vetélytársak szokásaitól eltérően a tűzijáték és a növényeké a főszerep. Virágokkal – kb. kilencven fajta csokorbavalóval – feldíszített kocsik vonulnak egymást tágasan követve. A kerekeken guruló csodák között a virágokhoz hasonlóan színpompás táncsoportok vonulnak. Időről-időre megtorpan a sor, hogy ők és közönségük tánra kerekedhessenek. (Ha ismerősnek tűnik ez a forgatókönyv, nem kell csodálkozni: az augusztus 20-ai debreceni virágkarneválnak nevezett esemény a nizzai mintát igyekszik követni, noha karneválnak sem a mérete, sem a jellege alapján nem tekinthető.)

A díszítésben résztvevő nizzai közösségek és a nézőközönség izgalmát fokozza, hogy tétre megy a dolog. A legszebbnek ítélt „virágszerelvények” alkotói igen értékes díjakat kapnak. Nagy küzdelem zajlik hát közöttük. Ezért aztán virágcsatának is nevezik a város híres Angol sétányán zajló „örömtüntetést”, amely a sok közül mindig a legnagyobb érdeklődésre számíthat. A masírozók közül kimagaslik az a különfélekepp maszkírozott másfélszáz óriás figura, amely szintén elengedhetetlen „tartozéka” a mindenkori vonulásoknak. (A sűrű tűzijáték és a kivilágított virágmakettek miatt gyakran a Fények Fesztiváljaként, a virágcsata miatt Virágkarneválként is emlegetik ezt a jeles farsangünnepet.) Persze nagyon népszerűek a tengerparti szabadtéri koncertek is, amelyek ilyenkor több helyszínen is egymást érik.

A mára már ugyancsak turistacsalogató látványosságként számon tartott *rijekai karnevált* 1982-ben rendezték meg először, azaz újkori története több mint negyedszázados. Bár szervezői unos-untalan hangoztatják, hogy mintegy hatszáz éves gyökerekkel rendelkező hagyományt támasztottak fel, mivel az 1530-ból való első fiumei alkotmány már említést tesz a maskarás, zenés, táncos felvonulásról. Ettől azonban a felemlegetett sorok akár csak egy kis farsangi télegető játékos menetre vonatkozó utalás is lehetnek. A XVI. századi eseményből a velenceihez hasonló karnevál aligha kerekedhetett, hiszen annak híre mindenképpen túljutott volna az egykor kiemelkedő fontosságú kikötőváros határain.

Annál nagyobb az érdem – s a látogatók szerint ez adja a rijekai karnevál igazi báját –, hogy a különösen

gazdag délszláv farsangi néphagyományokat, sikerrel ötvözték az Osztrák-Magyar Monarchia „bálszokásival”, s az olasz utcai kavalkádokkal. Az 1982-től egyre növekvő népszerűségnek örvendő mulatság a város különböző pontjain zajló koncertekkel, zenekari parádékkal, jelmezes felvonulásokkal kápráztatja el a közönséget. Ilyenkor több mint száz síppal-dobbal-kereplővel „felfegyverkezett” csapat is járja a híres promenádot, hogy a fergeteges hangulathoz elengedhetetlen „zajhatás” se szenvedjen hiányt. A rijekai karnevál igazi sikertörténet. Néhány év elég volt, hogy nemzetközi hírre jusson. Ilyen hamar egyik karnevál sem nőtte ki ennyire magát.

A legkülönösebb karnevál európai címét kétség kívül a *Nyugat-Londonban* tartott *Notting Hill-i* érdemelte ki. Nemcsak a résztvevők magas (tavaly mintegy kétmillióra becsült) létszáma miatt, hanem azon egyszerű okból, hogy noha ezer szállal kötődik a farsanghoz, mégis augusztusban kerül sorra. Az esemény a világ leghíresebb, riói karneváljának szinte tökéletes mása. A tollbokrétás jelmezek, a felvonulások, a hamisítatlan ritmusok, a fémdobosok, a szamba, a soca, a két nappalon s három éjen át szünet nélküli tartó utcabálok – mind-mind Latin-Amerikát idézik. Így aztán nem is kell különösből csodálkozni azon, hogy nem februárban tartják. Ugyan kinek lenne kedve télikabátban, kucsmában és csizmában, szállal körültekergözve ropni a szambát? A *Notting Hill Carnival* napjaiban a sorra vonuló nyitott platós, táncterés kamionokról s az út mentén felállított 40-50 pódiumról harsog a zene.

A rendezvényt Nagy-Britannia latin-amerikai és afrikai bevándorlói keltették életre a karibi farsangi hagyományokat bemutató, pontosan ötven éve, 1959-ben. Igaz, akkor még januárban és egy bálteremben. Eredetileg antirasszista demonstrációnak szánták, mert akkoriban számos fizikai támadás is érte őket a londoni bennszülöttek részéről. A céljuk az volt, hogy bebizonyítsák: az ellenük irányuló indulatokkal mit sem törődve örülnek egymásnak, s az életnek. A történelem őket igazolta. Ma már egész London büszke rájuk s a rendezvényre. Természetesen a szállodások, éttermesek, taxisok és sörözősök is örömmel gondolnak arra a korántsem lebecsülhető bevételre, ami az erre az alkalomra Londonba sereglő külföldiektől származik. A világ minden részéből érkeznek ugyanis turisták. Tavaly már két riói szambaiskola is képviseltette magát...

Földrészünk mifelénk eső szegleteiben leginkább a *mohácsi busójárás* a legnevezetesebb farsangi szokás, de a *felsőcsatári rozmaringolás*, a *tejfalusi és dercsikai dőrejárás*, az *ipolysági villőzés* is egyre méltóbb érdeklődést szerez magának. Némelyikről írtunk már korábban, másokról pedig majd ezután: *farsang és karnevál lesz jövőre is*.

háes